

**Posudok oponentky dizertačnej práce
študentky Mgr. Lucie Špráchalovej
pod názvom „Konsenzuální násilí jako kulturní prvek sexuality“
predkladanej v roku 2021 na Katedre sociológie FF UK v Prahe**

I. Stručná charakteristika práce

Práca je orientovaná na problematiku konsenzuálneho násilia špecificky v prepojení na BDSM. Neskúma konsenzuálny sadomasochizmus ako otázku individuálnej orientácie či voľby aktérov/aktérok, ale nahliada naň ako na spoločenský fenomén, interdisciplinárne, i keď dominantne cez prizmu sociológie. Čo sa týka štruktúry práce, autorka prechádza od vymedzenia temotvorných pojmov práce a teoretického ukotvenia sledovanej problematiky, k prezentácii viacerých výskumných sond, ktoré realizovala v rámci výskumných grantových tímov. V rámci vlastného empirického zisťovania možno identifikovať tieto hlavné oblasti zamerania prezentovaných výskumov: od identifikácie postojov českej verejnosti k násiliu a BDSM, cez online aktérov/aktérky BDSM komunity až po platenú sféru profesionálnych služieb.

II. Stručné celkové zhodnotenie práce

Práca sa koncentruje na pomerne atraktívnu, morálne kontroverznú a doposiaľ v mnohých kontextoch neprebádanú problematiku BDSM vo vzťahovom rámci konsenzuálneho násilia. Predstavuje pútavé a zaujímavé čítanie, ktoré má samozrejme vedecký ráz, je podložené vedeckými teóriami, dátami z výskumov a aj vlastným empirickým materiálom, ktorý je rozmanitý, obsahovo bohatý a vyznačujúci sa originalitou. Kládne si otázky o hraniciach medzi virtuálnym a reálnym, osobným a verejným a esencialistickým a konštruktivistickým (aj keď nie explicitne). Z takto koncipovanej práce rezultuje pomerná náročnosť jej spracovania nielen na úrovni metodologického dizajnu, ale vyplýva aj z kolízií medzi teoretickými koncepciami viažucimi sa k sociálnym aspektom BDSM. Prínos práce je preto na teoretickej aj empirickej rovine zrejмый. Medzi slabé stránky práce patrí nejasný metodologický opis a formulácia cieľov práce. Celkové zhodnotenie práce z kvalitatívneho aj kvantitatívneho hľadiska poukazuje na splnenie štandardov dizertačných prác.

III. Podrobné zhodnotenie práce a jej jednotlivých aspektov

Východiskové pojmy BDSM a ich vzájomné súvislosti sú adekvátne vymedzené, analyzované sú ich problémové oblasti a nejasnosti viažuce sa k ich definovaniu, vrátane stručného opisu vývinu ich chápania, ktoré je zasadené do súčasných teoretických prístupov, zohľadňujúc širšie genderové, sociálne, legislatívne a psychologické (špeciálne diagnostické) kontexty (napr. opúšťa sa naviazanie sadizmu a masochizmu na pohlavie, otázky moci a kontroly, stigmatizovanie atď.). Absentuje však definícia násilia a podobnejšie vymedzenie vzťahov medzi násilím a konsenzom (stručne naznačené na s. 26).

V práci by bolo potrebné stručne analyzovať teórie zamerané na dynamiku moci v párových vzťahoch a súvzťažniť ich k BDSM, tiež hlbšie rozpracovať genderové aspekty (a to aj v nadväznosti na výsledky výskumov (napr. s. 66, 77 - zistený nižší výskyt sexuálne dominantných žien a i.), analyzovať širšie kontexty vývinu skúmania sexuality v prepojení s BDSM a sociálnymi aspektmi.

Možno však konštatovať, že celkovo sú teoretické východiská práce spracované primerane pre dizertačnú prácu, obsahujú systematizovaný prehľad hlavných teoretických diskurzov aj výskumov v danej oblasti, i keď by bolo žiaduce hlbšie a jasnejšie teoretické ukotvenie a odlíšenie v existujúcich vedeckých diskurzívnych prúdoch o sexualite. Zvlášť oceniť možno systematické rozpracovanie BDSM ako komunit s pravidlami, špecificky BDSM v on-line priestore. Hlbšie rozpracované moli byť otázky hľadania vlastnej identity v ich snahe o vymedzovanie sa a odlíšenie od „lovcov zážitkov“, ktorí sadomasochizmus vyhľadávajú len pre zábavu na jednej strane, a zároveň, na strane druhej, taktiež dôraz na získavanie silných zážitkov z BDSM praktík, ktoré by viedli až k prežitiu zmysluplnosti vlastnej existencie. Analýzy týchto elementov vzrušenia či zbierania zážitkov mohla autorka viac zasadiť do postmoderných teórií sexuality (na niektoré z nich len odkazuje napr. Bauman, Lipovetsky a i.) a poukázať na tomto príklade na strety esencialistických a konštruktivistických teórií. Podnetné je v tejto súvislosti otvorenie problematiky hraničných aktivít (s. 53), ktoré evokuje mnoho otázok – kde určiť hranice, aby nebola narušená autentickosť? A tak, aby prinášali vyhľadávanú vzrušujúcu neistotu a prekvapenie? A naopak, sú možné takéto aktivity ako konsenzuálne aj bez akýchkoľvek limitov? Nakoľko sú vytvorení avatary vo virtuálnom prostredí Second Life autentickí (s. 60)?

Čo sa týka štruktúry práce, logická nadväznosť jednotlivých častí je dodržaná. Platí to aj pre konzistentnosť obsahu jednotlivých kapitol práce a štruktúru argumentácie. Pre lepšiu prehľadnosť by bolo ale vhodné, aby boli vlastné výskumné zistenia v práci jasnejšie diferencované a pomenované už v názvoch podkapitol, nakoľko v práci sú prezentované viaceré realizované výskumy, ale jej členenie nie je tradičné na teoretickú a empirickú časť, ale podľa zamerania realizovaných výskumov sú včlenené aj do súvislého textu, i keď koncipovanie textu od teoretického zmapovania problematiky k empirickému výskumu je zachované.

Vo vzťahu k deskripcii metodológie konštatujem niektoré problémové oblasti. I keď stanovené ciele korešponujú s témou práce a formulácia deskriptívne-exploračných cieľov je adekvátna typu exploračného výskumu, ciele práce mali byť precíznejšie koncipované, jasnejšie a systematickejšie prezentované. V Úvode a v Abstrakte sú ciele len naznačené, ich formulácie obsahujú mnoho nejednoznačných pojmov a formulácií a potom je problematické stanoviť kritériá, kedy možno posúdiť takýto cieľ ako naplnený, napr. (s. 9): „predstaviť BDSM ... z viac možných perspektív“ - ale nie je uvedené z akých perspektív; „Postoj k BDSM mapujeme ako v rámci online priestoru, tak v rovine skúmania verejnej mienky...“ - nie sú špecifikované oblasti skúmania týchto postojov; ďalej je cieľ stanovený úplne vágne (s. 11): „Cieľ tejto práce definujeme ako snahu o širšie vymedzenie dimenzií a súvislostí konsenzuálnych násilných sexuálnych praktík a o následnú analýzu tých, ktoré doposiaľ zostávali stranou záujmu“. Vyskytujú sa tu hodnotiace súdy (s. 6 v Abstrakte) - „Práca si kladie za cieľ „posúdiť“ , čo nie je vedecký cieľ. Teda ciele nie vždy spĺňajú metodologické nároky kladené na ich formulovanie.

Metódy v rámci realizovaných výskumov sú rôznorodé, kvantitatívne aj kvalitatívne, zvolené vhodne vzhľadom na predmet výskumu, samozrejme s limitmi, ktoré každý metodologický postup nutne obsahuje. Metódy vyhodnocovania dát a matematicko-štatistické spracovanie je tiež adekvátne typu získaných dát. Avšak, čo sa týka deskripcie metód a metodologického postupu, opäť mali byť uvedené a opísané samostatne, zdôvodnené, vrátane ich slabých a silných stránok s konkretizáciou pre všetky jednotlivé použité metódy (nepovažujem za postačujúci opis pri konkrétnych realizovaných výskumoch) a prepojené na ciele práce.

Vo vzťahu k výsledkom realizovaných výskumov, ktoré sú pomerne rozsiahle, originálne, rámcované viacerými vyššie uvedenými oblasťami, sa obmedzím na jednu pripomienku: vzhľadom k tomu, že prezentované výsledky boli získané v rámci grantovej spolupráce, v dizertačnej práci nie je jasne uvedený a zrejmy konkrétny autorský prínos doktorandky a podiel na výsledkoch či pozícia v rámci výskumných tímov. Preto by to pri obhajobe mohla ozrejmiť. Celkovo však táto výsledková časť práce systematicky prezentuje rôznorodé empirické údaje z viacerých výskumov, ktoré obohacujú sociologické poznanie v sledovanej oblasti BDSM a predstavuje hlavný prínos dizertačnej práce.

Konštatujem, že dizertačná práca sa orientuje na živú, pomerne neprebádanú a metodologicky aj koncepcne na spracovanie náročnú problematiku, ktorá vyžaduje postihnutie interdisciplinárnych presahov, vysporiadanie sa s rôznorodými, nekomplementárnymi teóriami z oblasti BDSM, precízny pojmový aparát, kritickú teoretickú prácu a v neposlednom rade aj etickú korektnosť. Mapuje výskumy v danej oblasti, vrátane predstavenia súčasného stavu výskumu v ČR a poukazuje na mnohé otvorené otázky. Diskutuje aj aktuálne oblasti BDSM ako životného štýlu alebo hobby či voľno-časových aktivít, kedy nadobúda rekreačné funkcie, tabuizované alebo rizikové aspekty a mnohé ďalšie. Prínos práce je v samotnom empirickom materiáli, ktorý zreteľne vykazuje prvky originality a mapuje nové nepreskúmané oblasti v našom socio-kultúrnom okruhu (napr. online BDSM komunitu v ČR, BDSM služby - českú profesionálnu dominanciu, vrátane finančnej on-line dominancie, postoje českej verejnosti k BDSM a násiliu).

Formálna úroveň práce zodpovedá predpísaným požiadavkám. Graficky aj vizuálne je spracovaná adekvátne a jazyková úroveň zodpovedá vedeckému charakteru práce.

IV. Dotazy k obhajobe

Okrem otázok uvedených vyššie by doktorandka mohla pri obhajobe zodpovedať nasledovné:

1. Aký je vzťah medzi násilím a dobrovoľnosťou sexuálnych aktivít? Z akej definície násilia vychádza autorka v práci? Ide o násilie, ak je konsenzuálne? Aká je adekvátnosť pojmov konsenzuálne násilie v porovnaní s konsenzuálnym BDSM? Do diskusie by som odporučila aj úvahu, či nie je vhodné používať iný pojem ako konsenzuálne násilie, aby naopak, ustálením spojenia násilia a konsenzu nedochádzalo k dekriminalizácii násilia, resp. či je takáto dekriminalizácia žiaduca.
2. Ako vznikol pojem „vanilkový sex“ a aké sú jeho diskurzívne zdroje? Kde sú hranice násilného a nenásilného konsenzuálneho sexu?
3. V prepojení na tvrdenia na s. 77 (ženy môžu využiť nielen svoju ženskosť zdôraznenú symbolmi ako vysoké podpätky, zvodné oblečenie atď., ale aj možnosť baviť sa podľa

vlastných predstáv atď.) – nakoľko sú tieto konštrukcie ženy v dominantnom postavení rodovo stereotypné a spojené s mýtom krásy v ponímaní N. Wolf? Ak nemá mužská sexualita vedúcu rolu, aké sú možnosti pre androgýniu v rámci BDSM, resp. opustenie mužsko-ženskej binarity?

4. Má v sexualite existovať tabu? Príp. môže v spoločnosti sexuálne tabu neexistovať?

V. Záver

Predložená dizertačná práca spĺňa požiadavky, ktoré sú kladené na takýto typ prác. Zameranie dizertačnej práce hodnotím ako osobité a prínosné z hľadiska odbornej profilácie doktorandky. Dizertačnú prácu **odporúčam** k obhajobe a predbežne klasifikujem ako „**prospela**“.

V Nitre 28.2.2021

prof. PhDr. Dagmar Marková, PhD.